

АНДРЕ МАЙЄ

БОЖЕСТВЕННА ЕВТИМІЯ

ОПОВІДАННЯ

Овдовівши, Коралі зовсім розгубилася, її мучило дедалі гостріше відчуття неприкаянності. Вона мовби збайдужила до всього на світі, крім свого банківського рахунку. Хвороба Марка обійшлася в тисячу доларів, похорон коштував майже так само дорого. Страховки ледь вистачило на покриття боргів, викуп заставлених речей і сплату податків, отож їй доводилося тепер жити надголодь.

Вона відмовилася від дорогої квартири і, не знайшовши дешевшої, найняла одну маленьку кімнатку.

Виходивши цілий день у пошуках роботи, Коралі ставала білою як стіна. Вона широко намагалася запрятати з жінкою, в якої наймала квартиру, — але марно. Вона вірила в доброту своїх друзів — проте недовго. Її рідні ніби очікували тієї хвилини, коли вона скотиться до жебрацтва, щоб потім демонстративно подати їй допомогу, а поки що вони перестали вчащати до неї, як було раніше.

Коралі пооббивала пороги всіх крамниць по вулиці Сент-Катарін. Раніше вона стільки всього купувала в них, що тепер охоче продавала б там-таки. Але...

- Ви маєте досвід?
- Досвід? Та ні...
- Нам дуже шкода...

Навідалася вона й до свого колишнього кравця, з яким за п'ятнадцять років жодного разу не торгувалася.

- Ви хочете замовити костюм?

Андре Майє — сучасна канадська письменниця, що пише французькою мовою. Публіковане оповідання — із збірника «Монреальські новели» (1966).

— Ні ні... Може, у вас знайдеться для мене робота?

Ой ні, справи нині йдуть зовсім кепсько. Усюди тепер вони йдуть гірше й гірше, запевняли Коралі люди, червоніючи й нетерпляче позираючи на двері в чеканий можливих клієнтів. І так усі: ювелір, кущнір, нотаріус, найближчий друг, друг дитинства і навіть друг, зобов'язаний їй усім на світі. Бідолашна Коралі! «А ваша рента?» — запитували її. Та чи є хто бідніший за вчорашнього багатія — адже його менше шкодують, а зневаажають більше. Полатані рукавички, останні панчохи, що їх ви бережете як зінницю ока... На першу ж вимогу кредиторів, про яку хтозна-звідки негайно дізнаються всі, ваше майно описують, слово «банкррут» навіки прилипає до вашого прізвища, і ваші милі родичі при зустрічі з вами переходять на протилежний бік вулиці. Щоб не примушувати вас соромитися, кажуть вони.

Крім усього, Коралі була уже не в розквіті своїх тридцяти років, які колись давали особливого блиску її полуденній красі. Коли мова заходила про неї, кожен казав: «Яка вона була гарна!», — а в очі її втішали: «Не сумуй, Коралі, все залагодиться».

Але нічого не залагоджувалося.

Та ось долі заманулося послати її розраду, чи принаймні вона вірила в це якийсь час.

Одного разу, йдучи вулицею Шербрук і якомога обережніше ступаючи по розкислому снігу, Коралі зустріла свою давню подругу.

— Кого я бачу? Це ти, Коралі? Скільки літ, скільки зим!

— О, Еліана! Яке щастя!..

Вони знову зустрілися за чашкою чаю в кафе. Еліана нещодавно пережила гостру душевну кризу. Чоловік запропонував їй подорож до Парагваю, а потім, визнаючи її право на самовираження і знаючи її потяг до комерції, погодився виділити їй кошти на невеличку крамницю-салон картин і художніх виробів.

— Це по вулиці Макей, зовсім поряд. Я там влаштувалася такий собі пречудовий куточек Парижа. Там справді дуже мило, можеш мені повірити.

Коралі радо слухала. Еліана й вона не бачилися хтозна-відколи. А як чудово колись вони розуміли одна одну! Яке щастя, що вони знову зустрілися! Іхня дружба тепер відновиться, стане міціша, ніж будь-коли. Коралі нарешті змогла вилити душу. Ще ні з ким не розмовляла вона так відверто після смерті Марка, Господи! Як це було тяжко — не мати з ким словом перемовитись і мовчки терпіти душевні муки...

— Я знаю, що це таке, — відгукнулась Еліана. — Мені й самій довелося нелегко. Таке усвідомлюєш тільки на власному досвіді. — Вона притишила голос. — Але саме тоді, коли я зазнавала найтяжчих муок, мені пощастило знайти шляхи до істини, до божественної евтимії¹. За допомогою відповідних вправ цей шлях може відкрити для себе кожен.

Погляд Еліани засвітився відблиском полярного сяйва, і вся вона аж запроменіла щастям.

Коралі нічого не втамила, однак мимоволі уважно слухала розповідь Еліани. Незабаром усе з'ясувалося. Еліана вступила до такого собі братства одновірців, що збиралося по понеділках увечері в готелі «Берклі» під проводом Брати-Обранця, який час від часу змінювався. Декою з братів ушановували званням «Могутніх».

— Могутніх?

— Вони мене врятували, моя люба Коралі! — вигукнула Еліана. — Раніше я була моя неприкаяна, зовсім нечутлива до Істини життя. Навіть волосся в мене втратило бліск. А тепер, бачиш, я весела, в добром здоров'ї. Ти прийдеш до нас, правда? Обіцяй мені, що ти відкриеш душу для Істини й Радості. Для мене велика вітка залучити нового послідовника! Ти теж згодом робитимеш те саме.

— Справді?

— За п'ять неофітів кожен підімається на щабель вище до божественної евтимії. Я вже не новачок, однаке ще не встигла залучити п'ятьох нових людей, навіть жодного. А двадцять новоінаверених становлять плетору².

— О!..

— Три плетори дають право на звання Брата або Сестри. Зрозуміло?

Розуміла Коралі з усього того дуже мало, проте уважно слухала.

— Плетори можна замінити пожертвами, але я не думаю, щоб це було рівнозначно.

— Це у вас релігійна секта? — запитала Коралі.

— Наше братство не виступає проти жодного догмату, — заперечила Еліана. — Воно об'єднує їх усі в собі. І уникає релігійних чвар, щоб зосередитися на головному: досягненні глибокої духовної рівноваги. Тіло — лише гробниця для божественної сутності, проте його слід тримати в охайному стані й оберігати від спокус. У нас, власне, товариство духовної взаємодопомоги, — підсумувала Еліана.

Оськільки якраз і треба було Коралі. Вона пообіцяла прийти, і наступного понеділка вони з Еліаною зустрілися в салоні готелю «Берклі», найнятому братством.

Бежевий, на всю кімнату, килим, кремові стіни, блакитні шпалери, розмальовані чайними трояндами. Дуже багато люстр — світло-зелених, голубих, рожевих; на вікнах, під якими червоно-блакитні радіатори, стояли вазони з чахлими квітами. Прямі стільці, природно, були з позолотою, оксамитові сидіння — темно-сині. На невеличкому підвішенні стояв стіл, накритий білою скатертиною, а на столі — склянка, графин і три книжки.

Тридцять членів братства розташувалися шімісцем перед трибуною, звідки промовляв сам Брат-Обранець — кученький і хирлявий панок.

— Духовне поєднання душ — єдина наша точка опори в цьому неспокійному світі. Божественна єдність в святих праведників — ось високий приклад для нас. Ця первісна Істина була відкрита нашому західному суспільству трьома великими священними книгами: єврейським талмудом, англіканською біблією короля Якова і католицькою біблією. Усі версії біблії на диво схожі між собою, і тому я не затримуватимуся на цій темі.

Така прелюдія, мабуть, виголошуvalася на початку кожних зборів з огляду на новоінаверених.

Коралі, сидячи поруч з Еліаною, оглядала присутніх. Усі були віком від сорока до вісімдесяти років, за винятком, можливо, отієї миршавої, зовсім древньої бабусі... Ось якраз вона підвелася.

Стареньку запросили на підвіщення. Брат-Обранець, перед тим як поступитися їй місцем, відрекомендував її громаді.

Сестра Макфуллер, яка стала Могутньою, поділиться з вами своєю Істиною.

Дикція в старої була дуже чітка, проте голос трохи дергичливий.

— Треба віртити, щоб бачити, і не бачити, щоб вірити. Я вірила. Я бачила. Тепер щодня живу передчуттям bla-

¹ Супокій душі.

² Повнокрів'я. Тут у значенні — ціле, повне число.

женства, цим передвістям раю, обіцяючо праведникам. Так я проникаю в самінське серце божественної евтимії.

Загальне захоплене зітхання. Коралі прошепотіла:

— Хто вона, ця божественна Евтимія? Богиня?

Вибух бомби не змусив би Еліану так підскути.

— Ой, що ти! — обурено прошепотіла вона. — Ми монотеїсти! Божественна евтимія — це супокій душі. Хіба я не пояснила тобі?

Сестра Макфуллер проповідувала деречливим голоском, пильно вступивши кудись погляд і скрестили руки на запалих грудях. Вона волала до Істини, щоб та зійшла на присутніх, які сквильзано зітхали. Коралі ця проповідь здалася трохи задовгою. Нарешті Брат-Образець («Відставний професор, на прізвище Бопон», — прошепотіла їй на вухо Еліана) знову перебрав керівництво зборами в свої руки:

— Подякуймо нашій Могутній Сестрі. Об'єднаймо наші душі й бажання. Новітні часи вимагають згуртованості, і людина дійшла істини, що, не об'єднавшись із біжнім, вона загине, не згуртувавшись — перетне собі шлях до людянності, відчахнеться від роду, приналежністю до якого ми пишаємося.

Братство було двомовним, і він промовляв по-французькому, тоді як сестра Макфуллер — по-англійському.

— Перейміться моїми словами, любі братове. В духовному єдинанні народжується Сонце і Блаженство Душі. З єдності наших сил проростає вища сила переконання. Ніщо поза нами самими не може, по суті, завдати нам шкоди. Проте треба бути готовими до боротьби із зовищним злом, щоб оборонити внутрішнє добро. Усмішка поєдиує серця. Усмішка обезброює зло. Повторюйте за мною...

Усі повторили. Еліана палала вогнем, променіла впевненістю, радістю і приязню. Поводячи очима, вона випромінювала найніжніші почуття до всіх присутніх. Вона дивилась то ліворуч, то право, і всі робили так само. То був якийсь незвичайний балет голів. Еліана при цьому всміхалася. Щоправда, усмішка її раніше не сходила в неї з уст.

— Братове! Друзі!

Коралі аж підскочила.

— Будьмо ширими друзями! Ми прагнемо широго спілкування душі з душою. Ми прагнемо божественної усмішки на устах біжнього. Вірте і насиажуйте свою віру постійно усмішкою. Повторюйте за мною.

Всі повторили навперебій, принаймні ті, хто говорив по-французькому. Решта усміхалися.

Коралі зроду не бачила стільки зубів. Вона почувала себе оточеною щелепами, що з тріском і хрускотом, наче горіхи, вилущували слова. Стало жарко. Еліана судорожно стискала руку Коралі, раз у раз пронизуючи її вогнем замріяного погляду. Добросерді люди.

Коралі була їм симпатична. Вони хотіли подати їй допомогу.

На завершення зборів пішла по колу таця. Коралі поклала двадцять п'ять центів на купу банкнот. Еліана стисла їй лікоть.

— Бідність — не ганьба, — заспокійливо сказала вона. — Куди важливіша усмішка спорідненої душі.

І вона представила присутнім Коралі.

— О, бідолашна! — промовив хтось.

— Яка вона сумна, — вигукиув інший голос.

Ніколи ще братство не бачило такої засмученої жінки.

— Я був таким, як ви, я був таким, як ви, — сказав професор Бопон. — Повірте мені. А тепер я став Братом і невдовзі сподіваюся стати Могутнім.

Micic Макфуллер наклала на неї руки. Руки Могутньої Сестри мають цілющу силу.

— Вам покращає, — пообіцяла вона. — За умови, що ви усміхатиметесь.

Та Коралі не уявляла, як їй може покращати.

Наступного понеділка вона вийшла на трибуну і розповіла про все своє горе: про свого чудового чоловіка, який, проте розтринькав усі їхні статки і невчально помер, про борги, податки розпродаж останньої біжутерії, про скнарість скунщиків, байдужість родичів і друзів, про неможливість знайти роботу. Брати і сестри кивали головами, промовляючи:

— Хон, хон, хон.

Вони всі страждали. Вони розуміли її і сівчували їй. Професор Бопон жестом, сповищим любові, попросив новонавернену повернутись на своє місце. Його тоиенька шия теліпалась у завеликому комірі сорочки. Він сказав:

— Наш друг Коралі, пані Верме, не здатна далі самотужки переносити злигодні існування. Ми їй допоможемо, вона цього потребує. Кожному з вас я визначаю завдання: щодня один раз подумати про пані Верме. Щодня усмішка на користь пані Верме.

— Хон! Хон! Хон!

Завершили засідання ревною молитвою.

Не маючи чим заповнити час, Коралі звикла ходити на збори братства по понеділках і все більше й більше проймалася його духом. Щоправда, в ті дні, коли їй доводилося робити вибір між седвічем і кіно, вона починала вагатися. Хоч яким гарним міражем була божественна евтимія, вона не могла погамувати її голод.

Коралі, мабуть, не вижила б, якби щовечора лишалася в своїй кімнатці, заставленій ящиками й валізами, наче в короткочасній гості, що незабаром вирушає в дорогу.

От якби їй урешті знайти маленьку квартиру! Та якби ще вона мала чим платити за неї. Якби нарешті їй щощастило знайти місце з платнею бодай тридцять доларів на тиждень, де б погодилися ласково почекати, поки вона освоїться з роботою. Непогано, ой як непогано було б заповнити чимось ті

двадцять років, що відділяють злиднене животіння від пенсії по старості.

Еліана ніжно картала її:

— Яка ти закурена. Ти недостатньо віриш.

І далі вона виголошувала цілу промову про тренування волі як засіб для досягнення евтимії, божественного супокою...

Брати втішли новоіавериену ще з більшим запалом.

— Усе воно так. Усе це мило, дуже мило! — вигукиула одного вечора Коралі (і де тільки вона набралася зухвалиства?). — Але я бачу тут тільки молитви, усмішки, думки та слова. Я не заперечую проти цього, але хотілося б урешті побачити і вчинки.

— What? What? What? — скопився новий Брат-Обранець, містер Бенглбі, такий самий хирлячок, як і його попередник.

Коралі перекладала свої слова на англійську і з невластивою її енергією про вадила рідною мовою:

— Я б хотіла знати, чи не входять у вашу програму також добре вчинки. Пригадую, ви пообіцяли заопікуватися мною. Я чекала місяць, чекала два — і нічого. Ви щодня думаете про мене, щодня усміхаетесь мені, але я нічого цього не бачу, ми зустрічаємося лише по понеділках. Решту свого часу я шукаю собі якоїсь роботи, шукаю шматка хліба, сплю у своїй жахливій комірчині і скнію від нудьги, сама-самісінька, не знаючи, як збавити години, що тягнуться цілу вічність. Чи знаєте ви, яка нестерпна самотність, коли ти її не прагнеш? У мене пустка в голові, пустка в серці... Хто ж мені дошоможе?

Еліана аж ніяк не сподівалася такого!

— То оце твоя подяка, Коралі? Я думала про тебе, усміхалася задля тебе, молилася за тебе. Я опікувалася тобою, як Сестрою, майже як Сестрою-Обраницею. Після всього, що я зробила для тебе...

— Що ти такого зробила для мене? Я не жебрала милостині. Я хочу тільки знайти роботу й чесно працювати. Я надто горда і не візьму того, чого не зможу повернути. Ось ти, Еліано, може, ти візьмеш мене у свій художній салон? Я б за любки продавала кераміку і всі ті дрібнички, що в тебе на прилавку.

— Це неможливо! — («Яка нахаба!» — подумала Еліана). — У мене вже є продавщиця, і я сама... Треба мати кваліфікацію, моя люба, а в тебе вона є? Самі собою продавщицями не стають...

Хто б вистояв під тиском таких аргументів? Але Коралі правила свої.

— Або ви, місіс Макфуллер, адже ви так добре обізнані зі світом!

— Моя люба, — мовила древня дама. — Повірте мені, ви мало усміхає-

тесь. Вам бракує уяви, ваші обрії надто обмежені. Вам слід навчитися ширшого бачення Всесвіту, і, головне, ви не вмієте досягти абсолютного духовного спокою.

Брати й сестри схвально забелькотіли:

— Хон, хон.

Містер Бенглбі закліпав повіками, мало іе вилізши зі свого одягу.

— Пані Верме, люба сестро, не підтримайте наше неоцінене братство. Спробуйте зрозуміти...

— Так, так, — підхопила Еліана. — Вона не розуміє. Коралі, ти нічогісінько не зрозуміла. Невже так важко? Мабуть, тобі несила зрозуміти.

Коралі пішла ще до того, як по колу пустили тацю, заприсягнувшись у душі більше не повернатися туди. Лицеміри! Містички, співчутливі до чужого горя! Авеж, чекай, так вони тобі й допоможуть, ті старі гусаки!

Настав новий понеділок. Весь довгий тиждень Коралі не знала куди подітися від туги. На вулиці було холодно, хоч надходив велике вітер. Валізи надавали кімнаті вокзального вигляду. В домі поралася господиня, але вона мовчала, напевно не маючи чого сказати. І тоді Коралі згадала про божественну евтимію. Що воно, власне, таке — та евтимія? Всі ті ситі солом'яні одоробла навколо своєї трибуни. Але ж... хіба вони не вкупі?

Її зустріли палким, радісним «Хон!». Коралі всміхулася — невже вона ще здатна усміхатись?

— Уперше наша люба Сестра захотіла гарно всміхнутися. Хон! Хон!

— Нарешті вона зрозуміла, — сказала Еліана, дивлячись на Коралі широко розкритими очима.

— Як ви себе почуваете?

— Отже, все гаразд?

Брат-Обранець закликав свою громаду до порядку. Далі сказав:

— Пані Верме, ви в моєму списку вже кілька місяців. Я перейнятій вами. — Він заплющив очі. — Я постійно перейнятій вами. Ми всі занесли вас у наш список добрих думок. Правда, любі братове?

— Так, так. Хон, хон.

— ...І ми думатимемо про вас, аж поки ця ваша усмішка — передвістя душевого стану, якого ми всі прагнемо, — ніколи не сходитиме з вашого обличчя.

Вони посидали — десь тридцять чоловік. Тридцять — попри всі їхні вади — людських істот.

Напружені між трохи запалих щік уста Коралі затретміли. Вона задихала швидко й часто, опустивши голову. І збори почалися.

З французької переклав
Анатолій МУЛЯР

Заставка Олександра Міклові

¹ Що? Що? Що? (Англ.).